

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, професора Василевича Віталія Вацлавовича на дисертаційну роботу Фіщенка Олександра Віталійовича за темою «Запобігання бандитизму в умовах воєнного стану в Україні», подану до захисту у разову спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Актуальність теми, обраної для дослідження у форматі дисертаційної роботи полягає в тому, що за сучасних умов особливої ваги набувають заходи, спрямовані на зміцнення громадської безпеки і порядку, підвищення ефективності діяльності органів правопорядку та спроможності суспільства і державного апарату своєчасно реагувати на найбільш небезпечні кримінальні загрози. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека закріплені Конституцією України визнаються найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення вказаних основоположних прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Належний захист зазначених фундаментальних потреб є одним із визначальних завдань держави, органів правопорядку та сил безпеки.

Невід'ємною умовою забезпечення належного рівня безпеки в країні в умовах реальної війни та правового режиму воєнного стану є посилення протидії організованим насильницьким проявам злочинності, до числа яких належить бандитизм. Саме своєчасне виявлення злочинної діяльності озброєних протизаконних угруповань, своєчасне встановлення чинників, що сприяють їх формуванню, а також застосування превентивних механізмів становлять важливу передумову збереження громадської безпеки, захисту населення та забезпечення стабільності функціонування державного механізму.

Водночас, у зв'язку зі збройною агресією росії проти України, тимчасовою окупацією окремих територій, зростанням рівня незаконного обігу зброї, підвищенням мобільності представників злочинного світу, послабленням окремих соціально-контрольних механізмів і загальним ускладненням криміногенної ситуації спостерігається підвищення ризиків вчинення тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень, у тому числі в складі організованих та озброєних груп. Особливу небезпеку становить бандитизм як форма організованої злочинної діяльності, що поєднує високий рівень структурованості, озброєності, стійкості злочинних зв'язків, конспіративності та здатності до тривалого впливу на безпекове середовище. Поширення таких проявів негативно позначається на стані громадської безпеки, підриває відчуття захищеності населення, створює додаткові ризики для належного функціонування економічної та соціальної інфраструктури.

Слід також враховувати, що в умовах воєнного стану бандитизм набуває нових форм прояву, оскільки озброєні злочинні угруповання можуть використовувати воєнну обстановку для маскуванню протиправної діяльності, незаконного переміщення зброї, організації нападів, залякування населення, посягань на майно та інших тяжких злочинів. За умов зростання навантаження на правоохоронні органи, необхідності виконання ними додаткових безпекових функцій, складності контролю над окремими соціальними процесами та територіями виникає об'єктивна потреба у виробленні нових підходів до запобігання бандитизму, які б ураховували сучасні воєнні виклики та потреби правозастосовної практики.

Отже, актуальність теми зумовлена необхідністю наукового осмислення масштабів поширення бандитизму, практичного з'ясування складу учасників банди та її рівня організованості, ієрархічності та озброєності, виявлення причин і умов, що сприяють бандитизму в умовах воєнного стану, а також потребою розроблення ефективних загальносоціальних, спеціально-кримінологічних та індивідуальних заходів запобігання. Розв'язання цього завдання має важливе значення як для розвитку кримінологічної науки, так і для вдосконалення діяльності органів правопорядку та сил безпеки у сфері протидії організованій насильницькій злочинності.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Вивчення дисертації та наукових публікацій автора дає можливість підкреслити логічність структури дослідження, що тим самим надало дисертанту можливість визначити мету, об'єкт, предмет і завдання роботи та ґрунтовно й всебічно дослідити зазначену проблематику.

Використання сукупності загальнонаукових, окремонаукових і спеціально-наукових методів пізнання, дали змогу здобувачу висвітлити й вирішити низку дискусійних теоретичних й практичних питань теми дослідження.

Дисертант опрацював значний масив наукових джерел, нормативних матеріалів і монографічних праць учених-практиків, що дало можливість розв'язати наукове завдання, пов'язане з розробленням комплексу заходів запобігання бандитизму в умовах воєнного стану в Україні.

Слід відмітити, що емпірико-статистичним підґрунтям дисертації є зведені дані вивчення 29 кримінальних проваджень відкритих за ст. 187 КК України упродовж 2022–2025 рр. з усіх областей країни; узагальнені результати опитувань 85 слідчих та 135 оперативних працівників Національної поліції у Дніпропетровській, Запорізькій, Київській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Черкаській, Чернігівській, Харківській областях; аналітичні узагальнення МВС України, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України, а також результати

власного багаторічного вивчення оперативно-розшукової, слідчої та судової практики

Результати наукового дослідження викладено в чотирьох наукових публікаціях за темою дослідження, трьох тезах доповідей і наукових повідомлень на науково-практичних конференціях.

Вказане дає підстави констатувати, що дисертація Фіщенка Олександра Віталійовича за темою «Запобігання бандитизму в умовах воєнного стану в Україні» виконана на достатньо високому науковому рівні.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності. Результати й положення, що винесені на захист, отримано завдяки використанню наукових методів пізнання, таких як теоретичний аналіз і синтез, логіко-юридичні, соціологічні, психологічні та статистичні, а також значної емпіричної бази.

Постановка завдань, визначення мети, об'єкта та предмета дослідження є чіткими, зрозумілими й такими, що цілком відповідають загальним вимогам. Завдання наукового пошуку виконано на високому методологічному рівні, а дисертант опанував необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Розкриті та обґрунтовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі можуть бути використані у:

– *науково-дослідній роботі* – для подальших наукових розробок кримінологічних заходів запобігання кримінальним правопорушенням (акт Національної академії внутрішніх справ від 19.01.2025 р. № 15-НД);

– *практичній діяльності правоохоронних органів України* – з метою розроблення та вдосконалення відомчих нормативно-правових актів, підготовки методичних рекомендацій (лист Департаменту карного розшуку Національної поліції України від 23.02.2026 № 26194-2026);

– *освітньому процесі* – при підготовці начальних посібників, текстів лекцій, методичних рекомендацій для вивчення дисциплін, тестових завдань і дидактичних матеріалів з кримінології, кримінального права, оперативно-розшукової діяльності, а також під час проведення різних видів занять за відповідними дисциплінами в системі підвищення кваліфікації працівників оперативних підрозділів, превентивної діяльності Національної поліції України (акт Національної академії внутрішніх справ від 19.01.2025 р. № 14-ОП).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація Фіщенка Олександра Віталійовича викладена державною мовою та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (255 найменувань на 25 сторінках) та трьох додатків на 11 сторінках.

Повний обсяг дисертації становить 263 сторінки, із них основний текст дисертації – 213 сторінок.

Аналіз змісту роботи свідчить про те, що в результаті проведеного дослідження дисертанту вдалося вирішити поставлені задачі та отримати нові, поглиблені для науки результати. Вивчення дисертаційного дослідження свідчить про самостійність проведеного дослідження, його актуальність і достатній науковий рівень, суттєве теоретичне і практичне значення.

У **першому** розділі дисертації автор досліджує теоретико-правові засади запобігання бандитизму в умовах воєнного стану в Україні. Обґрунтовано, що повномасштабна воєнна агресія, посилення організованих форм злочинної діяльності, суттєві зміни у безпековій сфері та законодавстві істотно загострили проблему запобігання бандитизму. Автором проаналізовано стан наукової розробки цієї проблематики, доведено, що значна частина попередніх наукових підходів не враховує новітніх криміногенних чинників воєнного часу, зокрема зростання незаконного обігу зброї, ослаблення контролю на деокупованих територіях, підвищення соціальної вразливості населення та появу гібридних форм організованих озброєних груп. Позитивно оцінюється й те, що здобувач сформулював авторське розуміння бандитизму як суспільно небезпечної форми організованої злочинної діяльності та обґрунтував потребу комплексного кримінологічного підходу до його запобігання. Окрему увагу в розділі приділено міжнародним стандартам та зарубіжному досвіду запобігання бандитизму, що дало можливість авторові дійти обґрунтованого висновку про необхідність поєднання жорсткої інституційно-правової реакції держави з розвиненою системою безпеки на рівні громад.

У **другому** розділі дисертації здійснено кримінологічну характеристику бандитизму в умовах воєнного стану в Україні. Автор проаналізував рівень, динаміку та основні прояви бандитизму у 2022–2025 роках, звернувши увагу не лише на кількісні показники, а й на підвищену суспільну небезпечність цього явища, його низьку латентність, використання вогнепальної зброї, високий рівень жорстокості та зухвалості нападів. Важливим здобутком роботи є комплексний аналіз детермінант бандитизму, які класифіковано на воєнні, соціально-економічні, організаційно-правові та морально-психологічні. Дисертант переконливо доводить, що саме сукупна дія цих чинників створює сприятливе підґрунтя для виникнення та функціонування стійких озброєних злочинних груп. На належному науковому рівні розкрито також кримінологічно значущі ознаки осіб, які вчиняють бандитські напади, а також особливості функціонування організованих груп, їх чисельність, рольову структуру, озброєність, способи підготовки та вчинення нападів.

У **третьому** розділі дисертації автор зосередив увагу на напрямках удосконалення запобігання бандитизму в умовах воєнного стану в Україні. У

цьому контексті запропоновано низку загальносоціальних і спеціально-кримінологічних заходів, спрямованих на підвищення ефективності державної політики у відповідній сфері. Заслужують на увагу пропозиції щодо прийняття Стратегії боротьби з організованою злочинністю в Україні до 2035 року, Комплексного плану запобігання кримінальним правопорушенням на 2027–2035 роки, а також регіональних планів запобігання бандитизму. Аргументованою є й позиція дисертанта щодо доцільності посилення інституційної спроможності Національної поліції України у сфері запобіжної діяльності, зокрема через визначення ключової ролі оперативних підрозділів у виявленні, припиненні та недопущенні бандитських нападів. У цілому третій розділ має виразне практичне спрямування, оскільки містить конкретні пропозиції, які можуть бути використані у правотворчій та правозастосовній діяльності.

Список використаних джерел охоплює 255 найменувань на 25 сторінках.

Зазначене дає підстави стверджувати, що дисертація Фіщенка Олександра Віталійовича відповідає встановленим вимогам і є завершеною науковою працею, результати якої розв'язують актуальне наукове завдання, що полягає у розробленні теоретичних положень, практичних рекомендацій і конкретних пропозицій щодо вдосконалення системи запобігання бандитизму в умовах воєнного стану в Україні. Сформульовані в роботі висновки, пропозиції та рекомендації є належно обґрунтованими, аргументованими та мають як теоретичне, так і практичне значення.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Фіщенка Олександра Віталійовича на тему «Запобігання бандитизму в умовах воєнного стану в Україні» можуть бути рекомендовані до використання в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного профілю, у науково-дослідній діяльності наукових установ, під час підготовки наукових публікацій і монографій, а також у процесі планування подальших теоретичних досліджень і практичних розроблень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Фіщенка О.В., необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту:

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження не викликає сумнівів, однак заслугоує на додаткове уточнення позиція автора щодо рівня наукової розробленості проблематики запобігання бандитизму в умовах воєнного стану. У роботі обґрунтовано підкреслено, що сучасні умови збройної агресії, поширення незаконного обігу зброї, ускладнення криміногенної ситуації та поява нових форм організованих озброєних груп зумовлюють необхідність оновлення кримінологічних підходів до запобігання бандитизму (підрозділ 1.1, с. 26–50).

Разом із тим, у вітчизняній юридичній науці вже наявні праці, присвячені організованій злочинності, озброєним формам насильницької злочинності, діяльності стійких злочинних об'єднань, а також окремим аспектам кримінально-правової та кримінологічної характеристики бандитизму. У зв'язку з цим доцільно було б більш чітко окреслити межі наукової новизни проведеного дослідження, відмежувавши авторський підхід від уже сформованих у науці положень.

2. У дисертації заслуговує на підтримку прагнення автора комплексно висвітлити систему причинного комплексу бандитизму в умовах воєнного стану, зокрема воєнні, соціально-економічні, організаційно-правові та морально-психологічні чинники (с. 120–142). Особливу увагу здобувач приділив кореляції незаконного обігу зброї, ослаблення контролю на окремих територіях, зростання соціальної вразливості населення, психологічних наслідків війни та змін у структурі злочинної поведінки. Загалом такі положення викладено аргументовано й послідовно, однак вони могли б бути додатково підсилені у разі їх ширшого концептуального узагальнення, наприклад, у формі цілісної кримінологічної конструкції, яка б поєднувала воєнну мілітаризацію соціального середовища, доступність зброї, інституційні прогалини контролю, соціальну дестабілізацію та особистісну готовність до насильства. Такий підхід міг би посилити прикладну цінність дисертації для розроблення цілісної системи запобігання бандитизму в умовах воєнного стану.

3. У роботі позитивно оцінюється звернення автора до зарубіжного досвіду запобігання бандитизму та іншим формам організованої насильницької злочинності (підрозділ 1.3). Разом із тим бажано було б більш детально відобразити потенціал конкретних інституційних та аналітичних механізмів, які успішно використовуються за кордоном і можуть бути адаптовані до українських умов. Йдеться, зокрема, про ширше висвітлення можливостей застосування сучасних моделей кримінального аналізу, стратегічного планування, інструментів міжвідомчої координації, а також механізмів взаємодії правоохоронних органів із місцевими громадами у виявленні та недопущенні озброєних злочинних проявів. Більш розгорнуте обґрунтування меж та способів адаптації таких підходів до національної системи протидії злочинності в умовах воєнного стану, безперечно, посилює б практичну спрямованість дисертації.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій автора фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Фіщенка Олександра Віталійовича є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам. Дисертація Фіщенка Олександра Віталійовича на тему «Запобігання бандитизму в умовах воєнного стану в Україні», подана на здобуття ступеня доктора філософії з

галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є самостійною завершеною науковою працею, містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для юридичної науки, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341, 19.05.2023 р. № 502 та 03.05.2024 р. № 507), а її автор – **Фіщенко Олександр Віталійович** за результатами публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

учений секретар Вченої ради

Національної академії внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

Віталій ВАСИЛЕВИЧ

*місця доктора юридичних наук,
професора Віталія Василевича*

заслужено

кавалером

орденів

НАВС

Василевич